

Mutta, M., P. Lintunen, I. Ivaska & P. Peltonen (toim.) 2014. *AFinLA-e. Soveltavan kielitieteen tutkimuksia 2014 / n:o 7*. 178–195.

Outi Toropainen¹, Riikka Alanen¹, Sinikka Lahtinen² & Paula Kalaja¹

¹Jyväskylän yliopisto, ²Turun yliopisto

Kysymisen taidon kehittyminen kirjoitetussa englannissa, ruotsissa ja suomessa oppijankielenä

In recent years, there has been an increasing interest in analyzing the linguistic features typical of various L2 proficiency levels. In the Academy of Finland project *Topling*, the development of writing skills of L2 learners of English, Swedish and Finnish was followed for over two years with a focus on learners' proficiency level and their use of various linguistic structures in a number of writing tasks. This study focuses on questions used by L2 learners of English, Swedish and Finnish in email messages they were asked to write to their teachers. Findings show that there are similarities and differences in the forms and functions across the three languages and across the levels of the CEFR proficiency scale. It is suggested that at least some of the differences may be due to a complex interplay between pragmatic considerations and writers' L2 proficiency in terms of what kind of linguistic resources they have at their disposal. More research is needed in order to further clarify the nature of this relationship.

Keywords: writing, questions, form, function, interlanguage pragmatics, CEFR scale

1 Johdanto

Tutkimuksemme kuuluu Jyväskylän yliopiston ja Suomen Akatemian vuosina 2011–2013 rahoittamaan *Topling*-hankkeeseen¹. Hankkeen tavoitteena on ollut seurata erityisesti kielenoppijoiden kirjoitustaitojen kehittymistä Suomen koulujärjestelmässä. Hankkeessa on kerätty mittava pitkäaikainen oppijankielenkorpus täydentämään jo olemassa olevaa poikittaisaineistoa (Martin, Mustonen, Reiman & Seilonen 2010). Aineisto kerättiin pyytämällä kielen oppijoita kirjoittamaan viisi erilaista viestinnällistä tehtävää, joiden muodollisuusaste vaihteli: viestejä kirjoitettiin muun muassa ystävälle, opettajalle ja yrityksen edustajalle.

Tässä artikkelissa tarkastelemme yhden pragmaattisen taidon eli kysymisen taidon kehittymistä kielenoppijoiden opettajalle englanniksi, ruotsiksi ja suomeksi kirjoittamisessa sähköpostiviesteissä. Oppijat kuuluivat kolmeen kieliryhmään: niihin, joille englanti on vieras kieli, ruotsi toinen kotimainen kieli tai suomi toinen kieli. Tehtävänanto oli kaikille oppijoille kutakuinkin sama. Tutkimusasetelma on kansainvälisesti ainutlaatuisen, koska siinä verrataan peräti kolmen eri kielen oppijoita, heidän semi-muodollisessa sähköpostiviestinnässä tehtävänannon perusteella kirjoittamiaan kysymyksiä ja niiden käyttöä.

Aluksi kerromme tutkimuksemme taustasta, jonka jälkeen selvitämme, kuinka toteutimme tutkimuksemme: tavoitteet, aineisto ja sen analyysi. Tuloksia raportoimme kahdessa vaiheessa, alkuun määrällisiä huomioita, sitten laadullisia, ja lopuksi pohdimme yleisemmin kysymisen taidon kehittymistä osana oppijankieltä – ja sen yhtä funktiota pragmatiikan näkökulmasta.

2 Tutkimuksen taustaa

Kysymisen taitoa voidaan pitää olennaisena osana kielitaitoa, olipa kyse ensikielen, toisen kielen tai vieraan kielen oppimisesta. Ensikielellä kysyminen alkaa varhain, eikä kysymyksiin kielenoppimisen alkuvaiheessa välttämättä odoteta vastausta. Kysymykset ja kysyminen näyttäisivät kuitenkin olevan osa kognition kehittymistä ja kielen oppimista aina varhaislapsuudesta kouluikään. (Esim. Piaget 1959.) Toisen kielen ja vieraan kielen oppijat oppivat kysymään erilaisista syistä riippuen siitä, minkä ikäisenä kielen oppiminen alkaa ja minkälainen asema opittavalla kielellä on oppijan ympäristössä (kotikieli, yhteiskunnan kieli, enemmistön kieli, vähemmistön kieli, koulukieli, koulussa opetettu kieli ja niin edelleen). Tässä tutkimuksessa tutkittavat eivät kuitenkaan ole lapsia, vaan toista kieltä ja vierasta kieltä oppivia yläkoululaisia sekä lukio- ja yliopisto-opiskelijoita.

¹ Lisää hankkeesta: www.jyu.fi/hum/laitokset/kieliet/tutkimus/hankkeet/topling.

Opitun kielen asema on joko enemmistön kieli yhteiskunnassa ja koulukieli (suomi toisena kielenä), koulussa opetettu vieras kieli (ruotsi toisena kotimaisena kielenä) ja sekä koulussa opetettu että esimerkiksi median kautta opittu vieras kieli (englanti vieraana kielenä).

Kysyminen liitetään useimmiten tiedon hankintaan. Kysymisen ja kysymyslauseen hallinta on kielen oppimisessa tärkeää, koska kysymyslauseella on runsaasti myös muita kielellisiä funktioita. Kysymyksiä käytetään hyvin usein esimerkiksi pyyntöjen esittämiseen (Muikku-Werner 1994). Kysymisen taitoon liittyy siis vahva pragmaattinen elementti. Esimerkiksi kieliopillisesti oikein muodostettu kysymys ei aina ehkä olekaan tilanteeseen sopivin. Kielentutkimuksen aloista pragmatiikka tutkii kielenkäyttöä ja etenkin kielenkäyttäjien vuorovaikutuksessa tekemiä kielellisiä valintoja, heidän kohtaamiaan rajoituksia ja niiden vaikutusta muihin kielenkäyttäjiin (Crystal 1997: 120). Pragmatiikan tutkimukseen sinänsä näyttäisi sisältyvän ajatus, että tutkimuksen ensisijaisena kohteena on suullinen viestintä ja kielenkäyttö (Bardovi-Harlig 1999; Kasper & Rose 2002). Koska joko puhuttuun ja kirjoitettuun kieleen ei enää sähköisen viestinnän yleistyttyä ole niin selvä, on pragmatiikan tutkimuksen kenttäkin laajentunut puhutusta myös kirjoitettuun kieleen. Perinteisen kielenkäytön jaon väliin sijoittuvasta kielenkäytöstä käytetään nimitystä verkkokieli, jota käytetään verkkokeskusteluissa sekä sähköposti- ja tekstiviesteissä. (Kollanen 2008; Vauras 2008.) Sähköpostiviestinnässä käytetyn kielen onkin todettu muistuttavan puhuttua kieltä esimerkiksi informaalisuudellaan, interpersonaaalisuudellaan ja faattisuudellaan (González-Bueno 1998; Tella 1992). Tämän tutkimuksen aineisto on peräisin nuorten opettajalleen kirjoittamista sähköpostiviesteistä, jotka on kirjoitettu käsin paperille tehtävänannon perusteella luokkahuoneessa.

Kysymyksiä on oppijankielessä tutkittu pääasiassa kieliopilliselta kannalta: kuinka kielenoppija oppii muodostamaan kysymyslauseen kieliopillisesti oikein eri kielissä? Tutkijat huomasivat jo varhain, kuinka eri-ikäiset ja eri äidinkieltä puhuvat oppijat näyttävät oppivan englannin kysymyslauseita tiettyjen vaiheiden kautta lähes samassa järjestyksessä. Kielenoppimiselle tyypillisistä yleisistä kielellisistä kehitysvaiheista on tehty huomioita jo 1970–80-luvun vaihteessa Saksassa maahanmuuttajien saksan kielen oppimisesta (ZISA-hanke, esim. Meisel, Clahsen & Pienemann 1981; Pienemann 1984; Pienemann & Johnston 1986, 1987). Englannin kielestä vastaavia huomioita on tehty Australiassa aikuisten maahanmuuttajien englannin kielen oppimista koskevissa tutkimuksissa (Johnston 1985a, b). Myös kanadalaiset (Spada & Lightbown 1993) ovat tehneet samansuuntaisia havaintoja. Ruotsinkin osalta on todettu, että oppijat noudattavat kysymisen oppimisessa tiettyä järjestystä (ks. tarkemmin Philipsson 2007). Englannissa ja ruotsissa kieliopillisesti oikean kysymyslauseen esittäminen vaatii sanojen asettamista oikeaan järjestykseen. Lisäksi englannissa on tarpeen käyttää apusanoja (apuverbit *do, be, have*) kysymysten muodostamiseksi. Suomeksi kysyvät päälauseet ja sivulauseet

muodostetaan samalla tavalla, eikä kysymyslauseiden muodostamiseen ole juuri aikaisemmin kiinnitetty huomiota. Voisi olettaa, että suomen kielen oppijalle haasteellisinta on valita kieliopillisesti oikea sijamuoto hakukysymyksen interrogatiivipronomiiniin.

Artikkelissa kysymykset on luokiteltu typologisesti Ultanin (1978) ja Philipssonin (2007) mukaan: 1) kyllä/ei-kysymykset (*yes/no questions*), 2) kysymyssanakysymykset (*wh-questions*) ja 3) kysyvät sivulauseet. Luokittelusta kerrotaan tarkemmin luvussa 3.2.2.

Tässä artikkelissa tarkastellaan kolmen kielen oppijoiden kysymysten käyttöä ja käytön muuttumista kielitaidon parantuessa. Kysymykset esiintyvät kirjoitetussa, semi-muodollisessa viestintätilanteessa eli kielenoppijan opettajalleen kirjoittamassa sähköpostiviestissä. Aihetta lähestytään kysymysten typologisen luokittelun kautta pitäen mielessä, miten erilaisia kysymysrakenteita käytetään viestinnällisessä tehtävässä annettujen tavoitteiden saavuttamiseksi. Kysymyslauseiden syntaksin tutkimuksessa (esim. Philipsson 2007) ei juuri ole kiinnitetty huomiota siihen, minkä tyyppisiä oppijoiden käyttämät kysymykset ovat pragmaattisesta näkökulmasta. Toisaalta kysymyksiä tai niihin liittyviä funktioita, kuten pyyntöjä, on pragmatiikassa tutkittu pitkään erilaisin simuloivin suullisin tehtävin tai suullisia tilanteita simuloivin kirjallisin kyselylomakkein (*discourse completion task = DCT*) (Bella 2012; Kasper & Rose 2002). Kummallakaan tutkimuksen alalla ei oppijoiden suoriutumista ole yleensä suhteutettu heidän kielitaitonsa tasoon ja sen kehittymiseen. Tässä tutkimuksessa kysymisen taitoa lähestytään eurooppalaisen viitekehyksen (EVK) kuusiportaisen taitotasosteikon kautta (A1–C2)². Kaikki tarkasteltavina olevat kysymyksiä sisältävät opettajalle kirjoitetut sähköpostiviestit on arvioitu viitekehyksen taitotasoihin liittyvien kuvaimien avulla. Kuvaimet eivät ota kantaa kielellisten ilmiöiden kieliopilliseen oikeellisuuteen. Sen sijaan viitekehyyksessä on omat kuvaimet esimerkiksi kirjalliselle vuorovaikutukselle (EVK 2003: 121). Sähköpostiviestien arvioinnissa käytetyissä EVK:n kriteereissä ja niihin liittyvissä kuvaimissa otetaan esille kysymisen taito tasoilla A1 ja B1 (EVK 2003: 121–122). Kysymistä ei sinällään ole esitetty johdonmukaisesti yksittäisenä kielitaidon mittarina EVK-asteikon kuvaimissa.

3 Tutkimuksen toteutus

3.1 Tutkimuksen tavoitteet

Ainakin englannissa ja ruotsissa oppijankielen kysymykset kehittyvät tiettyjen vaiheiden kautta: esimerkiksi oppija käyttää ensin suoria väitelauseita, sitten kysymyssanoja

2 Eurooppalaisessa viitekehyyksessä alimman tason kielitaitoa vastaa taso A1, korkeinta tasoa vastaa C2.

ja suoraan sanajärjestystä ja niin edelleen (ks. luku 2). On kuitenkin hyvin vähän tutkimustietoa siitä, millaisia typologisen luokittelun mukaisia kysymystyyppisiä käytetään eri kirjoittamisen taitotasolla (Alanen & Kalaja 2010).

Tutkimuksemme ensimmäisenä tavoitteena on selvittää, millaisia typologisen luokittelun mukaisia kysymyksiä eri taitotasolle arvioiduissa englannin, ruotsin ja suomen sähköpostiviesteissä käytetään. Toisena tavoitteena on tarkastella, missä konteksteissa ja millaisissa pragmaattisissa funktioissa typologisen luokittelun mukaisia kysymyksiä käytetään. Haluamme näin saada selville, käytetäänkö esimerkiksi alkavan englannin peruskielitaidon A1-tason sähköpostiviesteissä hakukysymyksiä enemmän kuin A2-tason tai B1-tason sähköpostiviesteissä (tai päinvastoin) tai esiintyykö ruotsin B1-tasolla enemmän kyllä/ei-kysymyksiä kuin englannin tai suomen B1-tasolla. Lisäksi selvitämme, miten kysymisen tai tiedustelun taito kehittyy pragmaattisesti taitotasolta toiselle kirjoittajien kielitaidon parantuessa.

Tarkentaen haemme tutkimuksessamme vastauksia seuraaviin kysymyksiin:

- 1) Miten luokittelun mukaiset typologisesti erilaiset kysymykset jakautuvat kielittäin ja taitotasoin?
- 2) Miten luokittelun mukaisten kysymysten rakenne ja käyttö muuttuu kielitaidon myötä?

Kysymyksiin vastaamiseksi analysoimme osaa *Topling*-hankkeesta kerätystä oppijankielen korpuksesta.

3.2 Tutkimuksessa käytetty aineisto ja sen analyysi

3.2.1 Käytetty aineisto

Koko *Topling*-hankkeen yhteydessä kolmen eri kielen oppijoilta kerättiin kirjoitettua pitkäaikaisaineistoa viiden eri kommunikatiivisen tehtävänannon avulla. Tätä artikkelia varten on valittu analysoitavaksi vain oppijoiden opettajalleen englanniksi, ruotsiksi tai suomeksi kirjoittamat sähköpostiviestit ensimmäiseltä keruukierrokselta, vuodelta 2010.

Tehtävänanto on relevantti juuri kysymysten ja kysymisen tutkimisen näkökulmasta, koska sen mukaan voidaan odottaa sähköpostiviestiin neljää kysymystä. Tehtävänannossa oppijoita pyydettiin kirjoittamaan opettajalleen sähköpostiviesti ja kysymään häneltä kahta asiaa tulevasta kielen kokeesta ja kahta asiaa kuluneen viikon muista tapahtumista. Tehtävänanto annettiin suomeksi, ja se oli kutakuinkin sama kaikissa kolmessa kielessä.

Viesti opettajalle

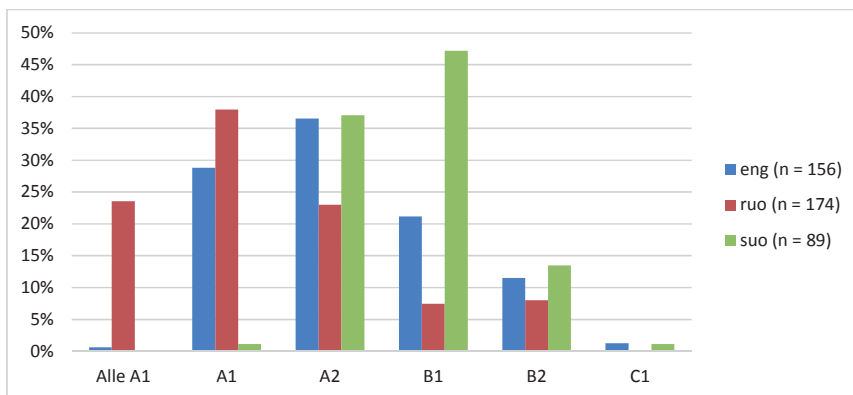
Olet ollut viikon pois koulusta. Pian on suomen kielen koe. Lähetä opettajalle **sähköpostiviesti**:

- Kerro, miksi olet ollut pois.
- Kysy kaksi asiaa kokeesta.
- Kysy kaksi asiaa viikon muista tapahtumista.

Kirjoita selvällä käsialalla **suomeksi** alla olevaan tilaan. Muista sopiva aloitus ja lopetus.

Sähköpostiviestin tehtävänannolla on tekstille luotu tavoite, tarkoitus ja kommunikatiivinen konteksti. Tehtävänannon mukaisesti kirjoitetuista sähköpostiviesteistä on mahdollista odottaa ainakin kahden kielellisen funktion ilmaisemista eli tiedon kysymistä ja välttämättömyyden ilmaisemista (*expressing obligation/necessity*) (Alanen, Huhta & Tarnanen 2010).

Aineistoksemme valikoitui lopulta yhteensä 419 opettajalle kirjoitettua erikielistä sähköpostiviestiä, jotka jakautuvat taitotasoinen kuvion 1 osoittamalla tavalla. Sähköpostiviestien arvioitu kielitaidon taso vaihteli tasosta alle A1 tasolle C1.

KUVIO 1. Oppijoiden opettajilleen kirjoittamien sähköpostiviestien (n=419) jakautuminen (%) taitotasoinen ja kielittain.

Englanniksi kirjoitetuista sähköpostiviesteistä (n=156) runsas yksi kolmasosa (37 %) arvioitiin olevan toiseksi alinta kielitaidon tasoa (A2). Ruotsiksi kirjoitetuista teksteistä (n=174) vajaa 40 % oli alinta taitotasoa (A1), ja vajaa neljännes (24 %) ei yltänyt alimmalle taitotasolle A1. Alle A1-tasolle arvioidut viestit jätettiin pois analyysistä. Suomeksi kirjoitetuista sähköpostiviesteistä (n=89) noin puolet (47 %) on puolestaan taitotasoa A2. Suomeksi ei kirjoitettu yhtään alle tason A1 tekstiä ja vain yksi tason A1 teksti, joka jätettiin analyysin ulkopuolelle. C1-tasolle arvioituja viestejä oli yksi suomeksi ja kaksi englanniksi kirjoitetuissa. Nämä viestit jätettiin analyysin ulkopuolelle. Vertaamme jat-

kossa siis kysymyksiä ja kysymistä taitotasolta A1 aina tasolle B2 arvioituissa opettajalle kirjoitetuissa sähköpostiviesteissä (paitsi suomessa vasta tason A2 teksteistä alkaen).

Sähköpostiviestit on kirjoitettu pääasiassa perusopetuksen yläluokilla ja lukiossa. Jotta vertailtavaa aineistoa eli viesteissä esiintyviä kysymyksiä olisi mahdollisimman monelta taitotasolta kaikissa kolmessa kielessä, on ruotsin aineistossa mukana myös yliopisto-opiskelijoiden kirjoittamia viestejä. Tällä tavoin ruotsin aineistoonkin saatiin mukaan kysymyksiä muilta kuin perustason kielenkäyttäjiltä (A1- ja A2-taso). Tässä yhteydessä on hyvä huomata, että tarkastelussa olevien sähköpostiviestien kirjoittajat ovat opiskelleet kyseessä olevia kieliä eri oppimäärän mukaan. Eri kielissä saavutettua kielitaitoa ei siis voi vertailla esimerkiksi oppijan iän tai kouluasteen perusteella.

Topling-hanketta varten kerätyt kaikki kirjoitetut tekstit on arvioitu hankkeen aikana sekä kuusiportaisella EVK:n taitotasosteikolla että kansallisten opetussuunnitelmien kymmenportaisella asteikolla³. Jokaisen tekstin arvioi kahdesta kolmeen toisistaan riippumatonta tarkoitusta varten koulutettua arvioijaa (ks. tarkemmin Huhta, Alanen, Tarnanen, Martin & Hirvelä 2014). Näin pyrittiin takaamaan arvioinnin luotettavuus.

3.2.2 Aineiston analyysi

Aineiston analyysin ensi vaiheessa oppijoiden opettajilleen kirjoittamista sähköpostiviesteistä poimittiin manuaalisesti kysymyksiksi lähinnä muodon, mutta myös merkityksen perusteella luokiteltavissa olevat ilmaukset (englanniksi *form-oriented analysis of learner language*, Ellis & Barkhuizen 2005). Tunnistetut kysymykset luokiteltiin tylogisesti kolmeen ryhmään: 1) kyllä/ei-kysymykset, 2) hakukysymykset ja 3) kysyvät sivulauseet.

Kyllä/ei-kysymyksiksi katsottiin lauseet, jotka muodostetaan ruotsissa ja englannissa sanajärjestyksen avulla ja suomessa pääasiassa kysymyspartikkelilla *-ko* (SAG 1999; ISK 2004). Koska tarkasteltavana oleva aineisto on kirjoitettua kieltä, kyllä/ei-kysymyksiksi on katsottu kuuluvan myös kysymysmerkkiin päättyvät väitelauseet, kuten *Du har planerar för veckan?* Hakukysymykset alkavat kysymyssanalla, joihin on tässä tutkimuksessa katsottu kuuluvan paitsi interrogatiivipronominit myös suomen proadverbit (esim. *milloin* ja *miten*) ja proadjektiivit (esim. *millainen* ja *minkälainen*). Kysyvät sivulauseet on tunnistettu lähinnä edeltävän päälauseen, lausetta aloittavan konjunktion tai kysymyssanan avulla.

Oppijakieleen kuuluu kieliopillista horjuvuutta. Esimerkiksi englannin ja ruotsin aineistossa kysymyssanalla alkavat kysymyslauseet ovat mukana hakukysymysten ryhmässä siitä huolimatta, että lauseen sanajärjestys on suora käänteisen sijasta (esim. *Hur-*

3 Opetussuunnitelmien kymmenportainen asteikko on seuraava: A1.1–A1.2–A1.3–A2.1–A2.2–B1.1–B1.2–B2.1–B2.2–C1.1 (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004: 278–295). Asteikossa on painotettu nimenomaan kielten alkuvaiheen oppimista (Hildén & Takala 2007).

dan test är? [po. *Hurdant är provet?*], *What you are doing?* [po. *What are you doing?*]). Kysyviksi sivulauseiksi on katsottu myös sellaiset englannin ja ruotsin aineiston sivulauseet, joista puuttuu joko *if* tai *whether* tai *om* tai *som* (esim. *Jag skulle vilja veta måste man läsa hela kursboken till provet* [po. *om man måste läsa*], *Jag vill fråga vilka styckena kommer till provet?* [po. *vilka stycken som kommer till provet*], *First of all I'd like to know that can it be done with a computer?* [po. *whether it can be done with a computer?*]). Suomen aineistossa poikkeuksia ei ole juurikaan jouduttu tekemään, koska kysymysten muodostamisessa ei käytetyssä aineistossa näyttäisi olevan suurta horjuvuutta.

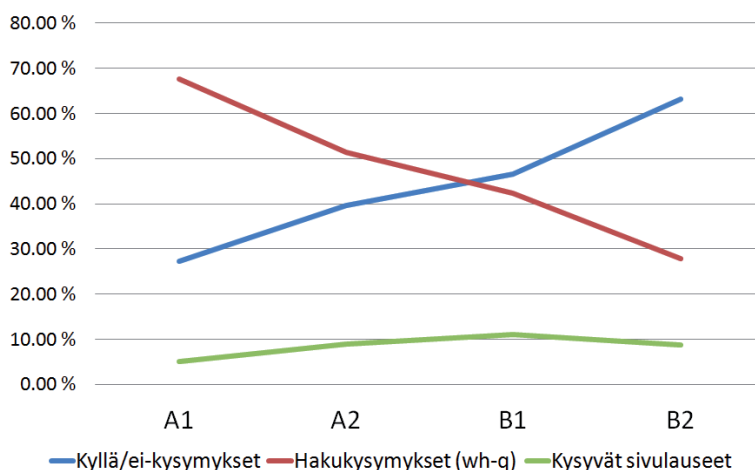
Tunnistettuaamme aineistossa esiintyvät kysymykset tarkastelimme niiden jakautumista taitotasoittain (tutkimuskysymys 1). Määrällisten tulosten jälkeen siirryimme laadulliseen tarkasteluun syventääksemme analyysiämme ja saadaksemme esille kysymysten rakenteessa ja käytössä tapahtuviin muutoksiin (tutkimuskysymys 2).

4 Tutkimuksen tuloksia

4.1 Erilaiset kysymykset kielittäin ja taitotasoittain

Tässä alaluvussa selvitämme, millaisia tyypologisesti erilaisia kysymyksiä aineistomme sähköpostiviesteissä käytettiin. Sen jälkeen vertailemme luokittelun mukaisten kysymysten jakautumista kielittäin ja taitotasoittain.

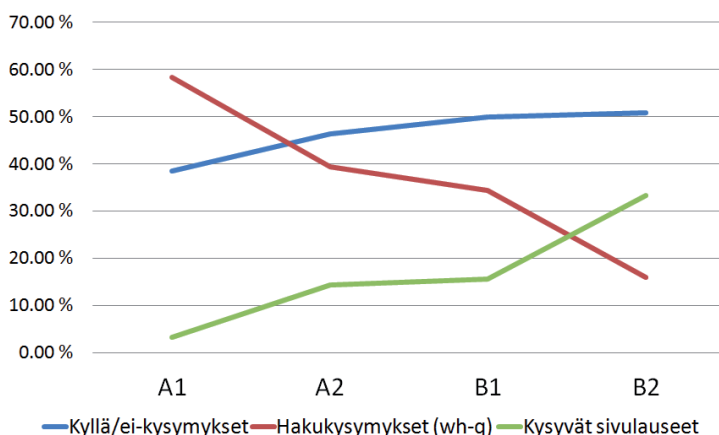
Englanniksi kirjoitetuissa A1–B2-tason sähköpostiviesteissä on yhteensä 570 kysymystä, jotka jakautuvat kyllä/ei-kysymyksiin, hakukysymyksiin ja kysyviin sivulauseisiin eri taitotasoille kuvion 2 mukaisesti.

KUVIO 2. Englanniksi kirjoitettujen sähköpostiviestien kysymysten (n=570) jakautuminen taitotasoittain (%).

Hakukysymysten osuus englannin kielen oppimisen alkuvaiheessa (taitotasolla A1) on huomattava (67,7 %) ja pienenee kielitaidon parantuessa. Näin tämän aineiston korkeimmalla taitotasolla (B2) hakukysymysten osuus on runsas neljännes kaikista tason kysymyksistä (27,9 %). Vastaavasti kielitaidon kehittyessä nousee verbialkuisten kyllä/ei-kysymysten osuus englannin oppijoilla A2-tason runsaasta neljänneksestä (27,2 %) B2-tason 63,2 %:iin. Kysyvien sivulauseitten osalta vastaavaa muutosta ei näyttäisi tapahtuvan, vaan niiden osuus pysyy suhteellisen alhaisena kielitaidon tasosta riippumatta.

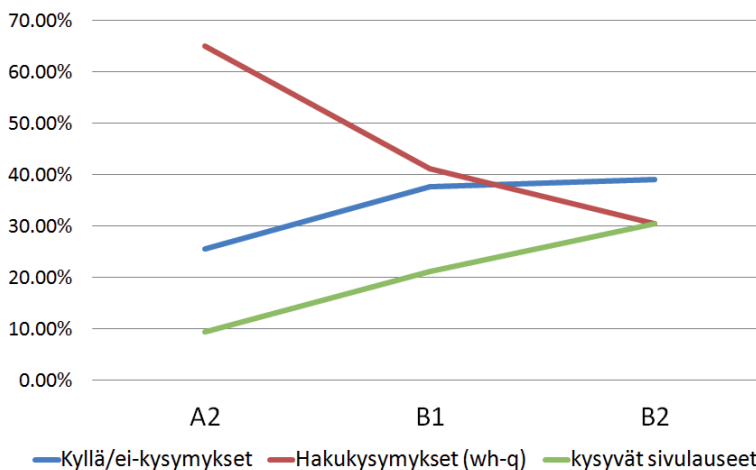
Ruotsiksi kirjoitetuissa sähköpostiviesteissä on yhteensä 477 kysymystä, jotka jakautuvat tyologisten luokkien mukaan taitotasoinen kuvion 3 osoittamalla tavalla.

KUVIO 3. Ruotsiksi kirjoitettujen sähköpostiviestien kysymysten (n=477) jakautuminen taitotasoinen (%).

Ruotsiksi kirjoitetuissa sähköpostiviesteissä kysyvien sivulauseitten osuus nousee taitotasolta A1 (3,2 %) taitotasolle B2, jolloin niiden osuus on kolmannes (33,3 %). Tasoilla A2 ja B1 kysyvien sivulauseitten osuus pysyy kutakuinkin samana. Muilta osin ruotsin aineiston kysymykset noudattelevat samaa kaavaa kuin englannin ja suomen aineistossa (tarkemmin jatkossa): hakukysymysten osuus laskee kielitaidon parantuessa (A1: 67,7 % – B2: 27,9 %) ja kyllä/ei-kysymysten osuus nousee kielitaidon myötä (A1: 38,5 % – B2: 63,2 %).

Suomeksi kirjoitetuissa sähköpostiviesteissä on yhteensä 345 kysymystä, jotka näyttävät kyllä/ei-kysymysten ja hakukysymysten osalta jakautuvan taitotasoinen englantia ja ruotsia vastaavalla tavalla. Kuvio 4 konkretisoi jakautumisen. On syytä huomata, että kuviossa olevan kielitaidon alin taso on A2, ei A1, kuten englannissa ja ruotsissa.

KUVIO 4. Suomeksi kirjoitettujen sähköpostiviestien kysymysten (n=345) jakautuminen taitotasoinen (%).

Hakukysymysten osuus laskee taitotasolta A2 (65,1 %) kohtalaisen tasaisesti taitotasolle B2, jolloin niiden osuus on vajaa kolmannes (30,4 %). Suunta on vastaava kuin englannin ja ruotsin aineistoissa, tosin hakukysymysten osuus on suomessa selvästi suurempi tasolla A2 kuin englannin aineistossa, jossa se samalla tasolla on noin puolet (51,4 %) tai ruotsin aineistossa, jossa se on runsaan kolmanneksen (39,4 %). Vastaavasti kuin englannin ja ruotsin aineistoissa kielitaidon kehittyessä kyllä/ei-kysymysten suhteellinen osuus nousee myös suomen aineistossa (A2: 25,5 % – B2: 39,1 %). Suomen aineistossa kysyvien sivulauseitten osuus kasvaa A2-taitotasolta tasaisesti taitotasolle B2, jolloin niiden osuus on vajaa kolmannes (30,4 %). Kielitaidon kehittyessä kysyvien sivulauseitten osuuden muutos on samankaltainen suomen ja ruotsin aineistossa.

Yhteenvedon voidaan todeta, että kielten välillä on eroja erilaisten kysymysten suhteellisissa osuuksissa eri taitotasoina. Taitotasolla A2 kyllä/ei-kysymysten osuus on englannissa 39,6 % ja ruotsissa 46,3 %, mutta suomessa vain 25,5 %. Oppijansuomesa ei siis A2-tasolla käytetä kyllä/ei-kysymyksiä samassa suhteessa kuin englannissa tai ruotsissa. Toisaalta hakukysymyksiä käytetään huomattavasti runsaammin (65,1 %) kuin ruotsissa (39,4 %). Englannin aineistossa hakukysymysten osuus A2-tasolla on noin puolet (51,4 %). Kielitaidon kehittyessä kyllä/ei-kysymysten määrä kasvaa ja hakukysymysten määrä laskee. Tämä tendenssi on sama kaikissa kielissä. Kysyvien sivulauseitten osuus näyttää nousevan parantuneen suomen ja ruotsin kielen taidon myötä, tosin kuin englannissa. Koska englannin tulos kysyvien sivulauseitten osalta on kahdesta muusta kielestä poikkeava, syvennyttään niihin laadullisten havaintojen yhteydessä (ks. luku 4.2).

4.2 Erilaisten kysymysten käyttö sähköpostiviesteissä

Määrällisen tarkastelun perusteella mielenkiintoiseksi yksityiskohdaksi nousi englannin aineiston vähäinen kysyvien sivulauseitten määrä. Vähäinen määrä ei näyttäisi vaikuttaneen sähköpostiviestien arviointiin, vaan aineiston taitotasojakauma (kuvio 1) näyttää noudattavan odotettavissa olevaa, esimerkiksi arvosanalle 8 määriteltyä osaamista (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004). Tarkastelemme seuraavaksi tyypologisesti erilaisia kysymyksiä konteksteissaan eli sähköpostiviesteissä. Keskitymme kahden toisistaan poikkeavaan taitotasoon, nimittäin A2- ja B2-tason viesteihin. A2-tasolle arvioituja sähköpostiviestejä on aineistossamme kaikissa kielissä suhteellisen paljon. Jotta voisimme tarkastella kysymysten kehittymistä sähköpostiviesteissä, olemme valinneet toiseksi tasoksi B2-tasolle arvioituja viestejä. Viestit on valittu siten, että ne olisivat esimerkkejä tyypillisistä viesteistä kyseisellä taitotasolla.

Perehdymme aluksi taitotasoitain esimerkkien avulla kysymyksiin kontekstissaan. Esimerkeissä käytetty väritys (vrt. kuviot 2–4) ja alleviivaukset on lisätty alkuperäiseen oppijankielellä kirjoitettuun tekstiin helpottamaan artikkelin lukijaa. Sen jälkeen kysymykset suhteutetaan edellisessä luvussa esitettyihin lukumääriin ja syvennyttään kysymysten rakenteeseen ja käyttöön. Aineistoanalyysissä edetään taitotasoitain ensin A2-taso ja sitten B2-taso. Seuraavat sähköpostiviestit on arvioitu A2-tasolle.

Englanti	Ruotsi	Suomi
Hi, dear teacher. I was a week out of school because I was sick. What about we have that test?* When I do that? We have englis on Tuesday, have we some homeworks? What page that test is? Have I somethink new to learn? can I do some extra works? *laskettu hakukysymykseksi, tosin tulkinta epävarma	Hej Maria! Min familj ska gå till Lapland. Jag tänker att vad jag kan jobba i Lapland? Ska jag läsa text tre? Måste jag skriva texten av Lapland? Vad du ska lasa till skolan? Ska du läsa text fyra och fem. Ska du ha en prov? Vi ses till måndag! T: Matti	Moi ope!! Olin poissa, koska olin kipeä ja oli pakko mennä lääkäriille. mitä sivuja tulee ja milloin se koe on. Mitä te opiskelitte ja mitä tuli läksyksi! T. Maija Solki

Yhteistä kaikilla kolmella kielellä kirjoitetuille A2-tason viesteille ovat punaisella esimerkeihin merkityt hakukysymykset, joiden suhteellinen osuus vähenee kielitaidon parantuessa (ks. kuviot 2–4). Kyllä/ei-kysymykset on merkitty esimerkkiin sinisellä. Niiden suhteellinen osuus pysyy ruotsiksi kirjoitetuissa viesteissä kohtalaisen samana siirryttäessä taitotasolta A2 taitotasolle B2 (ks. kuvio 3). Ruotsiksi kirjoitetussa sähköpostiviestissä oppija käyttää kysyviä sivulauseita (merkitty vihreällä), joita puolestaan englannin ja

suomen oppija ei näyttäisi käyttävän. Ruotsin aineistossa kysyviä sivulauseita esiintyy jo A1-tasolta lähtien, mutta niiden osuus lisääntyy taitotason noustessa (ks. kuvio 3). Taitotasolla A2 kysyvien sivulauseiden suhteellinen osuus kysymyksistä on noin 10 % kaikissa kolmessa kielessä (ks. kuvat 2–4).

Kaiken kaikkiaan A2-tasolle arvioiduissa sähköpostiviesteissä käytetyt kysymykset liittyvät tehtävänantoon: ne ovat informaatiokysymyksiä, joilla oppija haluaa lisätä tietoa tehtävänannon mukaisista seikoista (ks. luku 3.2.1). Rakenteeltaan kysymykset ovat kohtalaisen yksinkertaisia, niissä ei käytetä erilaisia, kulloisellekin kielelle tyypillisiä modifikaatioita, ja ne esitetään luettelomaisesti. Nämä seikat korostuvat, kun kysymyksiä verrataan B2-tason sähköpostiviestien kysymyksiin. Seuraavat sähköpostiviestit on arvioitu taitotasolle B2.

Englanti	Ruotsi	Suomi
<p>Hello! I have been off from school because I have been very sick. I have been in hospital many times because of my disease. Doctors just can't find the answer to my sickness. I haven't finished my work yet because I am so sick so I was hoping that I could have more time to do that. Just two or three days would be awesome. I am really late from my schoolwork. I was kind of hoping that you could send me all the homeworks you have done in this week. I can still learn from home. Thanks!</p> <p>Best wishes, Maija</p>	<p>Hej!</p> <p>Jag har varit borta hela veckan eftersom jag har haft så värre ont i ryggen.</p> <p>Jag skulle vilja veta måste man läsa hela kursboken till provet eller finns det någonting man kan lämna ut. Skulle du också berätta till mig hur många poäng man borde skaffa för att klara provet?</p> <p>Det är också oklart till mig om ni har gjort alla uppgifter från materialpapret när jag har varit borta? Jag hittade inte alla information från nätet så jag undrade är det någonting speciellt jag borde veta om provet?</p> <p>Hälsningar</p> <p>Maija Solki</p>	<p>Moi!</p> <p>Olen ollut nyt viikon pois koulusta, koska sain oksennustaudin. Tuon lääkärin todistuksen sitten kouluun kun menen sinne.</p> <p>Haluaisin kysyä siitä lopputyöstä että voinko tehdä sen yksin, koska luulen, että kaikilla muilla on jo pari. Voisitko kertoa vielä ne aiheet joista pystyi valitsemaan?</p> <p>Kurssiin liittyvistä asioista haluaisin vielä kysyä, että mitä teen kun olen varmaan hyvin jäljessä ja että pääsenkö vielä kokeeseen, koska olen ollut poissa monelta tunnilta?</p> <p>Maija Solki 10A</p>

Kysyvien sivulauseitten suhteellinen osuus kasvaa kielitaidon parantuessa, mikä näkyy sekä ruotsin että suomen taitotasolle B2 arvioiduista viesteistä (merkitty vihreällä). Molemmissa kielissä sivulauseilla kysytään tietoa kokeesta ja muista tehtävistä tehtävänannon mukaisesti. Kysyviä sivulauseita edeltää päälause, joka joko kysymyksen tavoin (*Skulle du också berätta till mig [...]*) tai väitelauseena (*Jag skulle vilja veta [...]*, *Det är oklart*

till mig [...] tai Haluaisin kysy [...]) viittaa tulevaan kysyvään sivulauseeseen. Muodoltaan päälause voi olla myös typologisen luokittelun mukainen kyllä/ei-kysymyslause (merkitty sinisellä). Siihen tuskin odotetaan vastaukseksi kuitenkaan myöntöä tai kieltoa, vaan se toimii kontekstissaan pyyntönä siitä, että opettaja voisi kertoa kokeeseen liittyvästä pistemäärästä. Varsinainen informaatiokysymys esitetään siis sivulauseessa. Englannin kielen oppija näyttäisi poikkeavan suomen ja ruotsin kielen oppijasta siinä, ettei hän käytä lainkaan typologisen luokittelun mukaisia kysyviä sivulauseita B2-tasolle arvioidussa tekstissään (ilmaisut lihavoitu). Siitä huolimatta oppija näyttäisi ilmaisevan, että hän haluaa ja pyytää lisätietoa opettajalta tehtävänannon mukaisista seikoista. Sen sijaan että kielenoppija esittäisi esimerkiksi kohteliaisuuden tai muodollisuuden nimissä alistaisen kysymyslauseen viestissään opettajalle, hän valitsee toisenlaisen strategian. Kumpikin seikka, johon kirjoittaja haluaa B2-tasolle arvioidussa viestissään opettajan reagoivan, alkaa ilmauksella *I was (kind) of hoping that [...]*, jota seuraa luonnollisestikin väitelause. Ilmaukset ja niitä seuraavat väitelauseet on lihavoitu tekstissä.

Typologisen luokittelun mukaiset kysymykset muuttuvat kielitaidon parantueksa osin tehtävänannon mukaisista informaatiokysymyksistä pyynnöiksi, kuten taulukoon 1 kerätyt esimerkit osoittavat. Taulukon ensimmäisen rivin esimerkit on kerätty kielitaidon alkuvaiheessa kirjoitetuista sähköpostiviesteistä, viimeisen rivin puolestaan B2-tasolle arvioiduista sähköpostiviesteistä.

TAULUKKO 1. Kysymysten käytön muuttuminen kielitaidon kehittyessä kaikissa kolmessa kielessä.

Englanti	Ruotsi	Suomi
Do we have a test soon? When is the test?	*När vi har en test?	Mikä on koesivu? mitä kokeeseen tulee
Can you please send me something about this test? Can you tell me what are the name of the project and when I must bring it to you. By the way, should I ask all the homeworks etc from somebody and show those to you day after tomorrow?	Ska jag skriva på svenska varje dag? Kann du berätta vad boken jag måste tar i skolan?	Pitäisikö harjoitella kaikki ulkeot? voisitko lähettää sähköpostilla ne minulle.
I was kind of hoping that you could send me...	Därför skulle jag vilja veta när vi har en tent.	Haluaisin kysyä että voisitko lähettää minulle ne monisteet?

Tässä tutkimuksessa käytetyn aineiston perusteella kysymykset näyttäisivät muuttuvan kaikissa kielissä kohteliaammiksi ja rakenteeltaan kompleksisimmiksi kielitaidon kehityksessä (taulukko 1).

Kysymyslauseen muotoisena esitettyjä pyyntöjä voidaan pitää kohteliaina (esim. ISK 2004). Pyyntöjen voidaan katsoa koostuvan kahdesta osasta, nimittäin pyynnön ytimestä ja siihen liittyvistä modifikaatiosta (*peripheral modification devices*). Modifikaatioita voidaan pitää muun muassa kohteliaisuuden merkinä (Blum-Kulka 2005), ja ne ovat joko pyyntöön itseensä kieliopillisesti kuuluvia tai sitä ennakoivia (esim. Blum-Kulka, House & Kasper 1989). Modifikaatioiden osalta tämä tutkimuksen kysymykset noudattavat pyyntöjä, minkä vuoksi osaa tutkituissa sähköpostiviesteissä esitettyjä kysymyksiä voidaan myös pitää pyyntöinä.

Kysymyksissä esiintyy parantuneen kielitaidon myötä sekä syntaktisia että leksi-kaalisia modifikaatioita, kuten konditionaalnin käyttöä (esim. *Pitäisikö harjoitella [...]?*) ja kohteliaisuuteen liittyviä ilmaisuja (esim. *Can you please send me [...]?*). Suomen ja ruotsin osalta kysyviä sivulauseita edeltäviä päälauseita voidaan pitää pyyntöä valmistelevinä ilmauksia (*preparators*) olipa päälause sitten kysyvä (esim. *Skulle du också berätta till mig [...]*) tai väittävä (esim. *Jag undrar om ... / Det är också oklart till mig [...]*).

Jos pyyntöjä tarkasteltaisiin riippumatta niiden kieliopillisesta muodosta, olisi mahdollista käyttää seuraavaa luokittelua: suora pyyntö (esim. *Clean up the kitchen!*), konventionaalisesti epäsuora (esim. *Could you clean up the kitchen?*) ja epäkonventionaalisesti epäsuora (esim. *The kitchen needs some cleaning*) (esim. Bella 2012). Tarkastelluissa semi-muodollisissa sähköpostiviesteissä suoraksi pyynnöksi voitaisiin tulkita sellaiset kysymykset, joihin kirjoittaja ei odota eksplisiittisesti vastausta, kuten *Can you please send me [...]?* *Yes, I can* tai *Kann du berätta [...]?* *Tyvär, jag kan inte berätta*. Epäsuoraksi pyyntö muuttuu silloin, kun sitä ei esitetä enää kysymyksen muotoisena, kuten B2-tasolle arvioidussa englanniksi kirjoitetussa viestissä (*I was kind of hoping [...]*).

Ruotsin osalta näyttää siltä, että kielenoppijat käyttävät ja muodostavat jo oppimisen alkuvaiheessa pyynnöiksi tulkittavia kyllä/ei-kysymyksiä seuraavan esimerkin mukaisesti: *Kan du gav tiu från svenska på mig?* (A1-taso). Suomessa puolestaan kokeeseen liittyvät mikä-kysymyspronominilla muodostetut informaatiokysymykset ovat hyvin tavallisia kielenoppimisen alkuvaiheessa: *Mitä pitää opetella?*, *Mitkä sivut tulevat kokeeseen?* ja *Mikä on koesivu?* Vasta myöhemmässä vaiheessa, B2-tasolla, kyllä/ei-kysymykset ovat käytetympiä kuin hakukysymykset. Silloin niiden luonne näyttäisi muuttuvan ainakin osin A2-tason informaatiokysymyksestä *Onko yhtään koetta tulossa?* B2-tason pyyntömäisiksi kysymyksiksi *Voisitko kertoa vielä ne aiheet joista pystyi valitsemaan?* Englanniksi kirjoitetuissa sähköpostiviesteissä on havaittavissa samanlaisia ilmiöitä kyllä/ei-kysymysten ja hakukysymysten osalta kuin suomeksi ja ruotsiksi kirjoitetuissa.

5 Päätäntö

Tässä artikkelissa on tarkasteltu englannin, ruotsin ja suomen oppijoiden kysymisen taitoa ja sen kehittymistä sähköpostiviesteissä esitettyjen kysymysten perusteella. Olemme lähteneet liikkeelle kieliopillisesta kategoriasta, kysymyslauseista, ja selvittäneet, missä määrin niitä käytetään eri taitotasolle arvioituissa semi-muodollisissa opettajalle kirjoitetuissa sähköpostiviesteissä. Typologisen luokittelun mukaisten kysymysten osuus muuttuu kaikissa kielissä parantuvan kielitaidon myötä: Kyllä/ei-kysymysten suhteellinen osuus kasvaa kielitaidon parantuessa hakukysymysten osuuden laskiessa. Kysyvien sivulauseitten suhteellinen osuus kasvaa suomeksi ja ruotsiksi kirjoitetuissa sähköpostiviesteissä kielitaidon kehittyessä. Englannissa sen sijaan kysyvien sivulauseitten osuus pysyy lähes samana taitotasosta riippumatta. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, etteivätkö englannin kielen oppijat osaisi kysymisen funktiota: he vain näyttäsivät toteuttavan sen eri tavalla kuin kysyvänä sivulauseena.

Sähköpostiviestit on kirjoitettu kommunikatiivisen tehtävänannon perusteella, ja tehtävänanto ohjaa esittämään tiedonsaantiin liittyviä kysymyksiä. Kysymysten avulla kieltä oppiva kirjoittaja kysyy tietoa tulevasta kokeesta ja kuluneen viikon tapahtumista. Kielen oppimisen alkumetreillä kysymykset on esitetty usein toisistaan riippumattomina, jopa luettelonomaisesti (ks. luku 4.2, A2-tason viestit). Kielitaidon parantuessa kysymysten luonne näyttäisi muuttuvan informaatiokysymyksistä pyynnöiksi (ks. myös Alanen, Kalaja, Martin, Lahtinen & Toropainen 2013). Kysymysten pyyntömaisuus perustuu modaalisten ilmausten, kuten modaaliverbien, käyttöön ja erilaisten syntaktisten ja leksikaalisten modifikaatioitten, kuten konditionaalien ja kohteliaisuusilmausien käyttöön. Rakenteellisesti kysymysten ja kysymisen voidaan katsoa kompleksisoituvan vahvistuvan kielitaidon myötä.

Pyynnöt ovat oma kategoriansa kielellisten funktioiden joukossa, ja niitä on tutkittu monin tavoin. Tässä artikkelissa on lähdetty liikkeelle kieliopillisesta kategoriasta, kysymyslauseista, joiden yhtenä funktiona on pyynnön esittäminen. Kohteliaisuuden puolestaan voidaan katsoa kuuluvan pragmaattiseen kielitaitoon, eikä sen opettaminen kielenoppijalle Tannerin (2012) mukaan ole aivan yksinkertaista. Kohteliaisuuden opettamisen haasteista huolimatta se kuitenkin näyttäisi kehittyvän kielitaidon myötä. Valikoimamme aineisto on herkullinen siinä mielessä, että semi-muodollinen opettajalle kirjoitettu sähköpostiviesti on houkutelut esiin kielenoppijan kohteliaisuuteenkin liittyvät (kieli)taidot. Onkin hyvä pitää mielessä se, kuinka paljon tehtävänanto ja kommunikatiivinen konteksti ovat vaikuttaneet siihen, että informaatiokysymykset muuttuvat kielitaidon myötä pyynnöiksi. Osittain kohteliaisuus ja kyllä/ei-kysymysten suhteellisen osuuden nouseminen liittyvät toisiinsa, sillä osa kyllä/ei-kysymyksistä toimivat pyyntöä valmistelevinä ilmauksina ja pyyntöinä.

Artikkelin taustalla oleva tutkimuksemme on asetelmaltaan ja aineistoltaan poikkeuksellinen: kolmen eri kielen oppijoita verrattiin toisiinsa, ja aineistona olivat kirjoitetut tekstit eli oppijoiden opettajilleen lähettämät sähköpostiviestit. Kielten välisten erojen selittäminen ja parempi ymmärtäminen vaatii vielä lisätutkimusta. Tutkimuksesa hyödynsimme vasta poikittaisaineistoa. *Topling*-hankkeessa on kerätty monipuolista aineistoa pitkittäisesti eli kolmen vuoden ajalta. Jatkossa on mahdollista selvittää myös yksittäisten oppijoiden oppimispolkuja samasta näkökulmasta tai tarkastella esimerkiksi kysymysten käyttöä muihinkin tarkoituksiin kuin pyyntöjen esittämiseen. Toisaalta suomen ja ruotsin osalta on olemassa hankkeen aikana kerätty äidinkielisten samankäisten kirjoittama verrokkiaineisto, joka mahdollistaa muun muassa kielenoppijoiden ja äidinkielisten kysymisen vertailemisen.

Lähteet

- Alanen, R., A. Huhta & M. Tarnanen 2010. Designing and assessing L2 writing tasks across CEFR proficiency levels. Teoksessa I. Bartning, M. Martin & I. Vedder (toim.) *Communicative proficiency and linguistic development: intersections between SLA and language testing research*. Eurosla Monographs Series, 1, 21–56. Saatavissa: http://eurosla.org/monographs/EM01/21-56Alanen_et_al.pdf.
- Alanen, R. & P. Kalaja 2010. The emergence of L2 English questions across CEFR proficiency levels. Esitelmä konferenssissa *Annual conference of American association for applied linguistics* (AAAL 2010), 7.3.2010, Atlanta, GA, USA.
- Alanen, R., P. Kalaja, M. Martin, S. Lahtinen & O. Toropainen 2013. The development of the pragmatic functions of the L2 Finnish, L2 English and L2 Swedish questions across CEFR proficiency levels. Esitelmä konferenssissa *Annual conference of American association for applied linguistics* (AAAL 2013), 16.–19.3.2013, Dallas, TX, USA.
- Bardovi-Harlig, K. 1999. Exploring the interlanguage of interlanguage pragmatics: a research agenda for acquisitional pragmatics. *Language Learning*, 49 (4), 677–713.
- Bella, S. 2012. Pragmatic development in a foreign language: a study of Greek FL requests. *Journal of Pragmatics*, 44 (13), 1917–1947.
- Blum-Kulka, S. 2005 [1992]. The metapragmatics of politeness in Israeli society. Teoksessa R. Watts, S. Ide & R. Ehlich (toim.) *Politeness in language: studies in its history, theory and practice*. Berlin: Mouton de Gruyter, 255–280.
- Blum-Kulka, S., J. House & G. Kasper 1989. *Cross-cultural pragmatics: requests and apologies*. Norwood, NJ: Ablex.
- Crystal, D. 1997. *The Cambridge encyclopedia of language*. 2. painos. Cambridge: Cambridge University Press.
- Ellis, R. & G. Barkhuizen 2005. *Analysing learner language*. Oxford: Oxford University Press.
- EVK = Eurooppalainen viitekehys. *Kielten oppimisen, opettamisen ja arvioinnin yhteinen eurooppalainen viitekehys* 2003. Helsinki: WSOY.
- González-Bueno, M. 1998. The effect of electronic mail on Spanish L2 discourse. *Language Learning & Technology*, 1 (2), 55–70.
- Hildén, R. & S. Takala 2007. Relating descriptors of the Finnish school scale to the CEFR overall scales for communicative activities. Teoksessa A. Koskensalo, J. Smeds, P. Kaikkonen & V.

- Kohonen (toim.) *Foreign languages and multicultural perspectives in the European context*. Berlin: LIT Verlag, 291–300.
- Huhta, A., R. Alanen, M. Tarnanen, M. Martin & T. Hirvelä 2014. Assessing learners' writing skills in a SLA study – Validating the rating process across tasks, scales and languages. *Language Testing*, 31 (3), 307–328.
- ISK = Hakulinen, A., M. Viikuna, R. Korhonen, V. Koivisto, T. R. Heinonen & I. Alho 2004. *Iso suomen kielioppi*. Helsinki: SKS.
- Johnston, M. 1985a. *Syntactic and morphological processes in learner English*. Canberra: Commonwealth Development of Immigration and Ethnic Affairs.
- Johnston, M. 1985b. Second language acquisition research in the adult migrant education program. *Prospect Journal*, 1 (1), 19–46.
- Kasper, G. & K. R. Rose 2002. *Pragmatic development in a second language*. Malden, MA: Blackwell.
- Kollanen, S. 2008. Nuorten kieli muuttuu. *UTUonline*. Turun yliopiston verkkolehti. 11.9.2008. Saatavissa: http://www.utuonline.fi/sisalto/artikkeli/nuorten_kieli.html.
- Martin, M., S. Mustonen, N. Reiman & M. Seilonen 2010. On becoming an independent user. Teoksessa I. Bartning, M. Martin & I. Vedder (toim.) *Communicative proficiency and linguistic development: intersections between SLA and language testing research*. Eurosla Monographs Series, 1, 57–80. Saatavissa: http://eurosla.org/monographs/EM01/57-80Martin_et_al.pdf.
- Meisel, J., H. Clahsen & M. Pienemann 1981. On determining developmental stages in natural second language acquisition. *Studies in Second Language Acquisition*, 3 (2), 109–135.
- Muikku-Werner, P. 1994. Miten suomalainen käskää ja kysyy – impositiivit kielenopetuksen näkökulmasta. Teoksessa L. Laurinen & M.-R. Luukka (toim.) *Puhekulttuurit ja kielten oppiminen*. AFinLAn vuosikirja 1994. Jyväskylä: Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys AFinLA, 151–168.
- Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet*. 2004. Opetushallitus. Helsinki: Opetushallitus.
- Philipsson, A. 2007. *Interrogative clauses and verb morphology in L2 Swedish. Theoretical interpretations of grammatical development and effects of different elicitation techniques*. Väitöskirja. Stockholm: Stockholm University, Centre for Research on Bilingualism. Saatavissa: <http://su.diva-portal.org/smash/get/diva2:197193/FULLTEXT01.pdf>.
- Piaget, J. 1959. *The language and thought of the child*. 3. painos. Whitstable: Latimer Trend & Co Ltd.
- Pienemann, M. 1984. Psychological constraints on the teachability of languages. *Studies in Second Language Acquisition*, 6 (2), 186–214.
- Pienemann, M. & M. Johnston 1986. An acquisition-based procedure for second language assessment (ESL). *Australian Review of Applied Linguistics*, 9 (1), 92–122.
- Pienemann, M. & M. Johnston 1987. Factors influencing the development of language proficiency. Teoksessa D. Nunan (toim.) *Applying second language acquisition research*. Adelaide, South Australia: National Curriculum Resource Centre, Adult Migration Education Program, 45–141.
- SAG = *Svenska Akademiens grammatik*. 1999. Stockholm: Norstedts ordbok.
- Spada, N. & P. M. Lightbown 1993. Instruction and the development of questions in L2 classrooms. *Studies in Second Language Acquisition*, 15 (2), 205–224.
- Tanner, J. 2012. *Rakenne, tilanne ja kohteliaisuus. Pyynnöt S2-oppikirjoissa ja autenttisisa keskusteluissa*. Väitöskirja. Helsinki: Helsingin yliopisto. Saatavissa: <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/32474/rakennet.pdf?sequence=1>.

- Tella, S. 1992. *Talking shop via e-mail: a thematic and linguistic analysis of electronic mail communication*. Research report 99. Helsinki: University of Helsinki, Department of Teacher Education.
- Ultan, R. 1978. Some general characteristics of interrogative systems. Teoksessa J. H. Greenberg, C. A. Ferguson & E. A. Moravcsik (toim.) *Universals of human language, Volume 4, Syntax*. Stanford, CA: Stanford University Press, 211–248.
- Vauras, I. 2008. Tunneikonit verkkokeskustelussa ?-). Teoksessa S. Routarinne & T. Uusi-Hallila (toim.) *Nuoret kielikuvassa. Kouluikäisten kieli 2000-luvulla*. Helsinki: SKS, 210–221.